

Külváros mint iskola

A pécsi *Új Dunántúli Napló* olvasói az alábbi érdekes iskolaigazgatói nyilatkozatra figyelhettek fel: "Mi nem szakmát ajánlunk – mondja *Márcz Róbertné*. – Elsősorban olyan 14-18 éves gyerekeket várunk, akiknek nincs munkahelye vagy nem vették fel szakmunkásképzőbe, de hasznosan kívánják eltölteni idejüket. Célunk a praktikus, mindennapi életben hasznosítható ismeretek nyújtása, mint pl. csecsemőgondozás, háztartási ismeretek, a jövőben pedig talán egy számítógépes alapfokú ismertető... Célunk az is, hogy munkát adjunk a gyerekeknek, néha az AGÓRA ipari vállalatától is kapunk kis munkát. Szépen varrnak, készítenek ajándéktárgyakat, de kertészkednek is, ha kell. Nehéz megszervezni a munkalehetőségeket, s nem könnyű szakmementorokat találni. Ők lennének azok a mesterek, kisiparosok, akiknél a tanulóink gyakorlatot folytathatnának. Tudom, nem könnyű kérdés ez most, amikor a szakmunkásképzés is a gyakorlati munka lehetőségeinek hiányával küzd, de nem lehet feladni a keresést.

– Az iskola kezdeményezése és a mi törekvéseink találkoztak, s ha nem is találunk több szakmentort, úgy néz ki, jól együtt tudunk dolgozni a fiatalok érdekében – veszi át a szót *dr. Bárdossy Ildikó*, a JPTE Neveléstudományi Tanszékének adjunktusa. – Kolleganőmmel együtt, *dr. Bakó Gyöngyivel*/tagjai vagyunk a Produktív Iskolák Nemzetközi Hálózatának. Az elképzelés először Amerikában született meg, New Yorkban 1972-ben dolgoztak ki egy programot a "város mint iskola" modell megvalósítására. Európában Berlinben 1989-ben hoztak létre hasonló programot és megalakították a Produktív Iskolák Nemzetközi Hálózatát. A hálózathoz azóta több országból csatlakoztak, így például Franciaországból, Hollandiából, Olaszországból. Ha röviden kell a célokról szólnom, a kreativitás, a kezdeményezőkézség, a konkrét munkatapasztalatokon alapuló szakmai tudás megszerzését emelném ki, vagyis mindazt, amitől a tanulás, az iskola produktívá válhat. A fehérhegyi iskolával közösen készítettünk egy nemzetközi pályázatot, amelyben a "Külváros mint iskola" programunk részletes elképzeléseit dolgoztuk ki. Úgy gondoljuk ugyanis, hogy eltelik még nem kis idő, mire az egymásba átjárható iskolatípusok igazán működni fognak, s addig csak fokozódik az iskolából kimaradó, szakmát sem szerzett gyerekek problémája."

A programmal ismerkedő kutató így jellemzi a *Pécs-Fehérhegyen* megindult kezdeményezést:

A program létező és egyre növekvő számú fiatal érintő problémára, a még tanköteles korban lévő, illetőleg a középfokú oktatásból az iskola elvégzése előtt kiesettek számára keres "neki való iskolát", megfelelő programot.

A probléma maga annyira ismert, hogy nem kíván külön bizonyítást: minél általánosabbá, tömegesebbé válik egy iskolafok, annál inkább nő azoknak a száma, akik ebbe a rendszerbe nem tudnak beilleszkedni, akiknek másfajta iskolára van szükségük. Kezdetben ez a kihívás vezetett a különböző kiegészítő osztályok, iskolák létesítéséhez (amely problémára Nyugaton a humanizálódó és perszonalizálódó oktatás most már az integrált nevelés megoldását alkalmazza), a középfokú oktatás tömegessé válása pedig magával hozta a "drop out" problémát, illetőleg az iskolából kiesők számára a "drop out" iskolák különböző változatait.

A "drop out" probléma már ma is jelentkezik nálunk. Ugyanakkor azzal is számolnunk kell, hogy ha 16 éves korig egységes követelményekre épülő oktatási rendszer épül ki, akkor egyben ugrásszerű növekedés várható a tömegoktatásból kiesők számában. Tehát a pályázatban felvetett kérdés nemcsak egy aktuálisan létező probléma megoldására keres választ, hanem tapasztalatai hamarosan széles körben is szükségessé és hasznosíthatóakká válnak, egy lehetséges megvalósítható modell szintjére emelkedenek.

A "Külváros mint iskola" modellje az USA-ban illetőleg Németországban hagyományokkal és jó tapasztalatokkal rendelkezik. A tömeges oktatásba beilleszkedni nem tudók vagy ott eredménytelenül, esetleg alul teljesítők számára kínál személyükre szabott lehetőséget az iskola befejezésére és szakmai orientációkra, esetleg munkaköri képzésre. A programban nemcsak pedagógusok vesznek részt, hanem egyben a lokális társadalmat is bevonja a megoldást keresők, illetőleg a megoldást kínáló körébe. Ez a megközelítés kétszeresen is időszerű idehaza: egyrészt mint oktatási kérdés, és ezen belül az iskola humanizációjának egy alternatívája; másrészt viszont általánosabb társadalmi kérdés, egy lehetséges lépcsőfok a helyi közösségek újraerősödése, a civil társadalommá válás felé.

A program költségigényes, de még mindig sokkal olcsóbb, mint ha a diákok iskolázatlanok maradnának és ennek következtményeit viselnék egy életen át mind ők, mind a társadalom.

A megvalósuló iskola értékévé válik az adott körzetben, mert az adott helyi társadalom, a lepusztuló pécsi külváros problémájára ad egy lehetséges választ. Tapasztalatai hasznosíthatók a közoktatásban és a szakképzésben.

Az iskola bázissá válhat, amennyiben "a város mint iskola" típusú megoldás Magyarországon követőkre talál (és akár létrehozza a saját iskolahálózatát is).

BOGNÁR MÁRIA

Jenaplan – egy humánus alternatíva

A Jenai Egyetem Magyarországon nem elsősorban Peter Petersen nevéből lett ismert szakmai körökben, nem az általa kifejlesztett Jena-plan, vagy Jena-terv koncepcióról; neveléstörténeti szempontból igazi jelentőségre azzal tett szert, hogy Pedagógiai fakultását hosszú időn át maga Herbart vezette. A herbarti pedagógia kísértete azóta bejárta Európát, sőt marxista kollégájánál sikeresebb pályát befutva, szinte az egész világ iskoláit átlengte. Am sajátos módon az egyik legkövetkezetesebb "szelleműző" alternatíva épp a Mester által koptatott katedrán született.

A herbartianus pedagógia igazi népszerűségét nem Herbart életében érte el, hanem jóval később, a múlt század utolsó évtizedeiben. Ekkor teljesedett ki teljes virágzásában az abszolutisztikus bürokrácia pedagógiája, a poszt-herbartianus iskola. Ez a pedagógia, melyet Herbart követői, főleg Ziller és Rein (ez utóbbi Jenában) fejlesztettek ki, viharos gyorsasággal terjedt el a világon. Közben Herbart megfordult sírjában.

A metafizikától a biologizmusig

Nem tudni a tiszteletreméltó Mester tiltakozott volna-e tanai korszerűsítése ellen, ám annyi bizonyos, hogy követői látványos módon konvertálták pedagógiáját egy, az eredetitől gyökeresen eltérő filozófiai paradigmába.

Az eredeti herbarti pedagógiát két oszlop tartotta: az etika és a pszichológia; míg az előző a nevelés céljait tűzte ki, addig az utóbbi a módszereket volt hivatott szolgáltatni. A poszt-herbartianus pedagógia e két meghatározó eleme nem változott, ám néhol jelentős hangsúlyeltolódásokat tapasztalhatunk: az amerikai herbartianusok szinte száműzték az ideologikus morálfilozófiát mesterük elméletének továbbfejlesztésekor. Mindenütt nagy szerepet kapott azonban a pszichológia, s a valódi nagy episztemológiai csúsztatás ezen a területen következett be.

Az eredeti herbarti elméletben ugyanis a pszichológia alapvetően spekulatív kategóriaként jelent meg; ez nem is lehetett másként az 1830-as években. Maga Herbart szögezi le *A pedagógia alapvetése* című munkájában, hogy a pszichológia a 'metafizika által helyesen értelmezett tapasztalatból' indul ki. Így válik sajátos egységgé Herbart filozófiájában a tapasztalatra építő 'gyakorlati filozófia' és a metafizikai spekulációra alapozott pszichológia. Ez a rendszer a múlt század végére, de különösképp a XX. század első felére olyan gellert kapott a kontextuális jelentést adó pedagógiai 'discours' változásától, hogy szinte önmaga ellentétébe csapott. Ekkorra ugyanis, főleg az amerikai Herbart-követők csapatában, a filozófia nem gyakorlati kategóriaként értelmeződött (s épp ezért az etika a rendszerből szinte el is tűnt), viszont annál inkább azzá vált a pszichológia. Miközben a herbarti pszichológia rendszere és az arra épülő pedagógiai paradigma látszólag keveset változott, a szavak kicserélése nélkül egy új episztemológiai paradigma fejlődött ki.

A múlt század végétől kezdődően ugyanis egyre inkább a mai értelemben vett (tehát empirikus) természettudományos azaz kísérleti alapúvá váló pszichológiában az érvényes ismeret a kontrollált körülmények között szerzett, statisztikailag összesített objektív adat lett. A pszichológiának a metafizikai értelmezésből a modern természettudományos értelmezésbe való átmenete lényegi változásokat hozott a pedagógia számára is. Míg ugyanis egy metafizikus episztemológiai keretben a pszichológia filozófiai kérdésként értelmeződve akár eltérő paradigmákat is elindíthatott (attól függően, hogy mi volt a kiválasztott filozófia), addig a természettudományos alapra átállított pszichológia egységes értelmezési keretet biztosított: ha a természettudomány törvényei igazak a világon mindenütt, vallástól, filozófiától függetlenül, akkor az arra épített pszichológia törvényei is igazak mindenhol, s kultúrafüggetlenek. A kultúrafüggetlen pszichológiára épített pedagógia pedig szintén kezdett kontextus-függetlenné válni, s a poszt-herbartianus századfordulós konzervatív pedagógia nem véletlenül hozta létre a világ fejlett pszichológiát használó országaiban azt az iskolát, amely praktikusán nézve egyforma, internacionális éthoszt hordozott. A világ pedagógusai egyesültek!

Am az individuum, a különbözőség tagadása és háttérbeszorítása, a Gauss-görbére alapozott pedagógia megteremtette önmaga ellentétét; s ott, ahol a Herbart-követők talán legkevésbé